

Titels met een Missie?

Steeds vaker verschijnen er de laatste tijd instrumentale muziekstukken met titels die suggereren dat ze maatschappelijke thema's verklanken. Denk aan werken die klimaatverandering, biodiversiteitsverlies of sociale ongelijkheid als inspiratiebron aanduiden. Maar hoe zinvol is dat eigenlijk? Kun je zulke complexe, abstracte thema's werkelijk hoorbaar maken in muziek?

Als we terugkijken in de muziekgeschiedenis, is het pas relatief recent dat componisten hun werk betekenis probeerden mee te geven via titels. In de barok en daarvoor verwees instrumentale muziek meestal naar dansvormen of structuren, niet zo zeer naar ideeën of emoties – laat staan maatschappelijke kwesties. Wereldlijke en geestelijke liederen – met hun titels - vormden daarop een uitzondering. Pas met het impressionisme aan het begin van de twintigste eeuw (maar ook al sporadisch daarvoor) begonnen componisten titels te gebruiken die meer verwezen naar sfeer of beeld, zoals bij Debussy's *La Mer*, of *Die Moldau* van Smetana waarbij het voorstelbaar is dat de muziek bepaalde visuele of emotionele associaties oproept. Andere voorbeelden zijn de symfonische gedichten van Arnold Bax en Jean Sibelius. Later werd deze tendens ongetwijfeld versterkt door de opkomst van speelfilm- en documentaire muziek, waarin muziek direct met betekenis of emotie wordt geassocieerd. Bijvoorbeeld een bloemrijke tuin. Een tuin op zich valt niet te verklanken, al kun je wel iets doen met associaties als rust of kleur, evenals een gedicht. Een vliegende vogel met zijn bewegingen kan ook een muzikale beweging oproepen. En ja, je kunt een stuk opdragen aan een persoon of idee – maar dan verklank je die niet letterlijk, je roept hooguit een sfeer op. De rest is interpretatie – subjectief en altijd van de luisteraar afhankelijk.

Een gedachte-experiment: stel dat ik het tweede deel van *Polyptique* voor viool en orkest van Frank Martin de titel *Schreeuw van Moeder Aarde* geef. Komt deze muziek daardoor dan anders over? Krijgt deze muziek dan een andere lading? Denken luisteraars plotseling aan ecologische rampspoed? Of blijft het gewoon een mooi tweede deel van een schitterend werk?

Opnieuw de vraag: kunnen we werkelijk een titel als *Zeespiegelstijging*, *Biodiversiteit* of *Genderaandacht* of daaraan verwante titels 'horen'? Of is de uiting slechts een middel om aandacht te genereren?

Wat mij ook intrigeert, is voor wie deze zogenaamd 'kritische' muziek eigenlijk bedoeld is. De meeste mensen zijn doorgaans al goed geïnformeerd en maatschappelijk betrokken – mag je hopen - en bewust van de zorgelijke ontwikkelingen om ons heen. En als er al een dictator of vervuiler in de zaal zit, zal deze zijn of haar beleid hoogst waarschijnlijk niet aanpassen en tot bezinning komen na het horen van een symfonisch protest. De echte doelgroep lijkt het dit publiek dus niet te zijn – tenzij het vooral om het zenden van een boodschap gaat, de aandacht geven zoals eerder gezegd, eerder dan het creëren van muzikale ervaring.

Dat muziek (vooral muziek met tekst) maatschappelijke betrokkenheid toont, is op zich niets nieuws. Dat gebeurde eeuwen geleden al. Denk ook aan de protestliederen uit de jaren '60. Het geeft tegenwoordig vooral ook een tijdsbeeld weer en de vraag is: heeft het écht iets veranderd? Misschien een beetje, misschien niet. Het effect is moeilijk meetbaar.

Wat wel blijft, is de kracht van schoonheid zelf. Door muziek te maken die mensen raakt, kun je hopelijk bijdragen aan een groter bewustzijn – niet met slogans, maar met klank.

Tenslotte, als componist kun je tijdens het schrijven niet voortdurend de wereldproblematiek op je schouders dragen. Een titel vol urgentie kan eerder een keurslijf worden dan een inspiratiebron. Sommige van mijn eigen eerdere titels spreken dit betoog tegen maar inmiddels begin ik steeds meer te geloven in de stille kracht van muzikale schoonheid, meer dan in de luide roep van geëngageerde, met missie beladen titels.

21 juni 2023